

А.О. Москвіна

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В статті обґрунтовано, що забезпечення сумірної комплементарності соціальної та економічної складових національного розвитку як важливого механізму підвищення конкурентоспроможності країни повинно стати цільовим орієнтиром державної стратегії розвитку, а також виявлено необхідність формування для реалізації наміченої мети соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні.

Ключові слова: ринок, соціально-економічність, соціально-орієнтованість, потенціал, регулювання, чинники, конкурентоспроможність, політика.

Постановка проблеми

В умовах формування світового глобального простору на передній план виходить проблема конкурентоспроможності держав. Тому теоретичне дослідження проблем конкурентоспроможності країн з позиції пошуку факторів підвищення динаміки державного та суспільного розвитку представляється актуальним. Таким фактором може стати співвідносна комплементарність соціальної та економічної складових національного розвитку. Виникає необхідність побудови таких форм господарювання, які здатні в умовах постійної зміни зовнішнього середовища не тільки створити умови для ефективного його розвитку, але й забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки. З цієї точки зору оптимальною моделлю розвитку може стати соціально-орієнтована ринкова економіка. Поєднання механізмів та методів державного та ринкового регулювання, що спрямовані на формування національних соціально-економічних чинників підвищення конкурентоспроможності держави, дозволить реалізувати конкурентні переваги країни в умовах посилення світової конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням розвитку економіки України, пошуку шляхів виходу з кризи, становлення ринкових відносин і їх соціалізації, визначення місця та ролі соціальних критеріїв економічного розвитку, аналізу форм і методів реалізації соціальної та економічної політики, а також пошуку факторів підвищення конкурентоспроможності країн присвячені роботи видатних вчених, серед яких: К. І. Абалкин, А. А. Анучин, О. Н. Беленов, О. В. Бервено, А. А. Беляєв, В. О. Броницька, А. В. Бузгалін, А. П. Бутенко, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць,

М. І. Гельвановський, С. Ю. Глазьев, А. М. Головінов, Л. Я. Гончарук, Р. В. Григорчук, В. В. Демерієв, М. І. Діба, В. Л. Дикань, В. Єременко, П. С. Єщенко, Г. В. Задорожний, Ю. К. Зайцев, С. В. Калашников, А. І. Колганов, А. Колот, Б. В. Кульчицький, Е. І. Лібанова, В. Нурєєв, Ю. В. Тарануха, С. В. Тютюнникова, Е. А. Фролова, Т. Юр'єв та багато інших [1-24]. Проте, залишається недостатньо розкритим питання соціалізації ринкових відносин України в сучасних умовах розвитку процесів глобалізації як один з основних способів підвищення конкурентоспроможності держави на світовому ринку.

Формулювання мети статті

Метою статті є дослідження рівня соціально-економічного розвитку країни, вибір напрямку розвитку соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні, формування цілісного уявлення про соціально-економічні детермінанти конкурентоспроможності держави в умовах поглиблення глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Можна виділити наступні групи чинників конкурентоспроможності національної економіки: наделенність країни факторами виробництва; технічний та технологічний рівень виробництва; науково-технічний потенціал країни; рівень продуктивності праці; загальноекономічна ситуація в країні; ефективність функціонування фінансової системи; рівень життя населення, всебічна політика держави.

Всесвітній економічний форум пропонує аналіз за 290 критеріями, що згруповані в 12 агрегованих груп чинників конкурентоспроможності національної економіки: фінанси; інфраструктура; інститути; макроекономічна стабільність;

ефективність споживчого ринку; розмір ринку; розвиненість бізнесу; праця; охорона здоров'я; наука та технології; вища освіта; інновації. Класифікація факторів конкурентоспроможності націй Міжнародного інституту розвитку менеджменту виглядає приблизно таким же чином: аналізується по 314 критеріям, що об'єднуються в чотири групи факторів («Економічні перетворення», «Ефективність держави», «Ефективність бізнесу», «Інфраструктура»), які в свою чергу включають п'ять субфакторів. Необхідно відзначити, що в оцінку рейтингу конкурентоспроможності країн світу з 2018 року в показники оцінки додалися фактори соціального характеру.

Факторів підвищення національної конкурентоспроможності велика різноманітність, проте в сучасних умовах конкурентоспроможність більшою мірою враховує якість робочої сили, її здатність генерувати нові ідеї, створювати, практично впроваджувати та освоювати інновації. Стосовно конкурентоспроможності існує взаємозв'язок між інноваціями, людським капіталом та інформаційними технологіями. Здатність до інновацій вважається найкращою відповіддю глобальної конкуренції, необхідності адаптуватися до змін технологій та постійно виробляти нову продукцію, що безпосередньо пов'язано з високим рівнем освіти населення – двигуном національної економіки та основи забезпечення національної конкурентоспроможності. Крім того конкурентоспроможність національної економіки характеризується нині окрім ступеня економічного зростання, найвищим рівнем життя населення серед інших країн.

Так національна конкурентоспроможність обумовлюється економічними, соціальними, політичними та іншими факторами. Конкурентоспроможність національної економіки країни визначається як результат взаємодії перерахованих факторів, особливостей соціально-політичного середовища, ефективністю механізму функціонування економіки країни, її господарюючих суб'єктів.

Роль уряду у формуванні національних конкурентних переваг полягає в наданні позитивного впливу на всі основні детермінанти, – створення умов, можливостей і стимулів для постійного вдосконалення та підвищення національної конкурентоспроможності, коли країна має стійку економіку, що розвивається, де зберігається внутрішній баланс економічних, соціальних і політичних сил, де в комплексі та системно вирішуються проблеми конкурентоспроможності національної економіки.

Кінцева мета підвищення конкурентоспроможності національної економіки

через завоювання міцних позицій на світових ринках забезпечення підвищення якості та рівня життя, доходів та добробуту населення країни, забезпечення стійкості економіки, безпеки та суверенності держави. Основними засобами досягнення цієї мети є комплементарність економічної та соціальної політики.

Соціалізація економіки проявляється в соціальній переорієнтації виробництва, гуманізації праці і життя людей, пом'якшенні соціальної диференціації та зростанні значення соціальної сфери. Звернемося до проблеми взаємодії соціального і економічного в сучасному розвитку. Сама по собі наявність достатнього обсягу економічних благ не в змозі зробити життя людини повноцінною. Поряд з економічними благами, які забезпечують людині фізіологічне відтворення, він завжди буде мати потребу в благах соціальних, які забезпечують відтворення людини в людині. Без таких соціальних благ як довіра, співчуття, спілкування, підтримка, розвиток, людина втрачає фундамент власного життя.

Розмежування на соціальні та економічні блага носить умовний характер, так як багато благ, що необхідні людині для соціального благополуччя він отримує в результаті обміну або в процесі трудової діяльності. Там же формуються й багато соціальних зв'язків. Але в цілому соціальні зв'язки, весь соціальний розвиток відбуваються безпосередньо у сфері духовного виробництва. Духовне апріорно є соціальним, немислимим поза соціальною взаємодією. У сфері духовного виробництва забезпечується виховання, освіта, розвиток, завдяки чому відбувається поступальний рух людства. Все вищенаведене однаково правильно для конкретної особистості та для великих соціальних утворень. На макрорівні ефективність функціонування системи також залежить від ефективної взаємодії соціальної та економічної складових.

Поступальний рух складних макросистем – це завжди тісне переплетіння соціальних і економічних факторів розвитку. Справедливо звучить твердження А. Колота, що при асиметрії в економічному і соціальному розвитку формується нестійкість в широкому її розумінні, десоціалізація відносин у сфері праці, зниження соціальної згуртованості, поширення соціального відторгнення [11]. В умовах ж консолідованої взаємодії соціальних і економічних факторів процес розвитку знаходить довготривалу стійкість та динамізм.

Це актуалізує питання забезпечення консолідованої взаємодії – комплементарної єдності соціального та економічного векторів розвитку. Джерелами такої комплементарної єдності є цілісність системи, органічними складовими якої є підсистеми і елементи, та їх ефективна взаємодія.

Поділ соціально-економічних систем на окремі підсистеми, найбільш фундаментальним втіленням якого є соціальна та економічна підсистеми, так само носить умовний характер. Тісне взаємопереплетіння всіх елементів функціонування системи не дозволяє виділяти сфери та підсистеми в чистому вигляді, тому такий підхід ґрунтується на виділенні сфери найбільшої концентрації. Соціальна сфера є сферою концентрації соціального потенціалу, перетворення його в соціально активний капітал розвитку. А економічна підсистема є сферою реалізації та концентрації виробничого потенціалу. Для забезпечення синергетичного (дуального) ефекту функціонування даних підсистем повинні збігатися саме соціальний та економічний потенціали, а також напрями та форми їх реалізації.

Взаємодоповнюваність (комплементарність) цих потенціалів забезпечується єдністю цілепокладання і формує синергію розвитку. Відсутність між соціальною та економічною підсистемами комплементарних ознак формує безліч негативних ефектів у кожній. Так, економіка породжує такі форми де соціалізації як: експлуатація, прекарізація праці, монополізація «елітних» ресурсів, багатовимірна бідність, структурна деформація потреб, звуження структури потреб до вітальних, розширення непродуктивної нерівності, втрата суб'єктних підстав господарювання. У свою чергу соціальна підсистема породжує певні форми «деекономізації»: паразитарність, шахрайство, соціальна ексклюзія, розшарування суспільства, відторгнення громадських інтересів, ціннісні аберації, атомізація, руйнування самоідентичності. Взаємний негативний вплив можна мінімізувати шляхом соціалізації економічної підсистеми і формуванням економічно ефективних форм соціальної взаємодії. Це передбачає зняття найбільш гострих суперечностей між двома підсистемами в першу чергу за рахунок можливості забезпечення їх відповідною комплементарності без домінування однієї з них.

Баланс соціального і економічного є невід'ємною вимогою реалізації потенціалу здібностей людини, які при наявності свободи господарської діяльності та її позитивної спрямованості за рахунок регулюючого впливу держави і суспільства реалізується як соціальні та господарські інновації. Забезпечити консолідацію цілей і інтересів суспільства, узгодженість суспільних і приватних інтересів у господарській практиці можна шляхом імплементації фундаментальних цінностей розвитку, надання йому інклюзивного характеру. Комплементарність соціальних і економічних цілей розвитку сприяє соціалізації раціональної поведінки суб'єктів

господарювання і стає джерелом перетворення інституційної структури, розширення та консолідації інноваційної активності суб'єктів господарювання, що сприяє якісному оновленню всіх параметрів розвитку. На думку В. Бобкова, саме усвідомлення й прийняття суспільством основних орієнтирів і пріоритетів соціального розвитку на тривалу перспективу є одним з основних світоглядних умов забезпечення національної безпеки і благополуччя [5].

Додавання до економічних факторів розвитку соціальних підвищує стійкість системи і довіри до держави. В умовах високого рівня довіри суспільства до інституту держави вона отримує карт-бланш на економічні перетворення, видимої метою і наслідком яких є поступове поліпшення соціального середовища, економічне зростання та підвищення якості життя як основні характеристики національної конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Прагнення максимізувати економічну ефективність без орієнтації на потреби суспільства безперспективно на тривалих часових інтервалах, як і спроби вирішення соціальних проблем без стимулювання економічного розвитку. Економічна і соціальна підсистеми повинні знаходитися в тісному комплементарному зв'язку, коли рішення, що стосуються зміни параметрів однією з підсистем, будуть викликати позитивну динаміку в іншій. Тим більше що в умовах постіндустріального розвитку, як зазначає А. Гальчинський, економічна і соціальна сфери фактично помінялися місцями. Економіка сама по собі стала безпосередньою складовою соціальної сфери, яка не тільки поглинає її результативну основу, але і визначає більшу частину енергетичного потенціалу, її ресурсну базу, межі зростання і розвитку [6].

Придбання додаткових ознак кожної з підсистем за рахунок соціальної ефективності економічного розвитку та економічного ефекту від соціальних перетворень забезпечується комплементарним регулюванням, націленим на отримання взаємопов'язаних соціальних та економічних ефектів. Забезпечення відповідною комплементарності соціальної та економічної складових національного розвитку має стати цільовим орієнтиром стратегії розвитку держави. В цьому випадку можна забезпечити більш ефективну селекцію варіантів інституційних і технологічних змін, орієнтувати їх на матеріальне, соціальне і духовне благополуччя населення країни. Порушення (відсутність) комплементарності соціальної та економічної складових національного розвитку формує ризики довгострокового зниження національної конкурентоспроможності та національної безпеки.

Комплементарне регулювання являє собою логічне єдність процесів регулювання економічним і соціальним розвитком, що забезпечує одночасне зростання соціальної та економічної ефективності національного господарства, підтягування відстаючої підсистеми. Його соціально-економічна ефективність полягає в забезпеченні вихідних умов економічного зростання і людського розвитку, перетворення їх окремих імпульсів в процес інноваційного розвитку національного господарства і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Таке регулювання повинно мати соціально відповідальний характер, на основі якого забезпечується нова якість суспільного прогресу та економічного розвитку. Інституційна система соціальної відповідальності розглядається Е. Фролової як узгоджена взаємодія економічних суб'єктів, спрямовану на реалізацію як короткострокових інтересів, так і довгострокових цілей зростання добробуту людини і суспільства. Автор зазначає, що стійкість такої системи забезпечується сукупністю збалансованих зв'язків між окремими елементами та рівнями інституційної системи, а порушення балансу взаємозв'язків призводить до диспропорцій розвитку [Фролова 21].

Ефективність заходів соціально відповідального регулювання має базуватися на встановленні ефективного зворотного зв'язку («електронна держава», маятник соціального самопочуття, соціалізація регулювання, соціальна експертиза проєктів тощо), яка б відображала сприйняття населенням управлінських рішень, державних програм, ефективності функціонування всіх суб'єктів, їх розробки і реалізації. У цьому випадку можна швидше і якісніше забезпечити використання громадського інноваційного потенціалу та громадських ініціатив у вирішенні проблем національного розвитку, ефективну настройку соціального діалогу, поєднання управлінських заходів з елементами саморегулювання, реалізацію потенціалу самоорганізації населення, сприяти становленню соціально зрілого громадянського суспільства.

Соціально відповідальне регулювання орієнтоване на справжні інтереси людини, на вирішення питань формування умов його розвитку, на подолання стихійного, стохастичного характеру людської еволюції. Це завдання не тільки соціального блоку державної політики, а всієї системи державного регулювання. Тільки в такому випадку соціальні заходи приносять економічну ефективність і навики.

Обмеженість можливостей і недостатня ефективність традиційної соціальної політики держави визначається не тільки ресурсними обмеженнями економіки, але і відсутністю

ефективних механізмів перетворення соціальних ефектів в економічні стимули. Для цього потрібно спрямувати зусилля на формування соціального капіталу розвитку. Соціальний капітал, як відзначають С. Айвазян і М. Афанасьєв, служить основою для сприяння і координації [24]. В основі соціальної згуртованості суспільства лежить добробут більшості громадян, гармонійні та міцні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції, що є плідним середовищем довгострокового інноваційного розвитку, а значить і запорукою підвищення конкурентоспроможності країни.

Реалізація комплементарності соціальної та економічної складових національного розвитку здійснюється через побудову моделі соціально орієнтованої ринкової економіки країни.

Необхідність врахування соціальних факторів в економічному розвитку визначає актуальність вивчення процесів соціалізації сучасної ринкової економіки. Сучасні економічні реалії наочно доводять, що побудова соціально-ринкової моделі економіки вимагає не тільки теоретичного переосмислення, але і практичного дослідження місця і ролі соціальних чинників у системі економічного розвитку. Соціальна орієнтація пронизує всі сфери економіки, а центром соціально-економічного розвитку стає людська особистість з її різноманітними потребами.

Соціально-ринкова економіка – економічна система, організована на основі ринкового саморегулювання, з одного боку, і контролю над соціальною сферою з боку держави, з іншого боку. Модель соціально-ринкової економіки виходить з вимоги, що ні держава, ні приватний бізнес не має права мати повний контроль над економікою, а повинні служити соціуму. Роль держави полягає в розвитку почуття взаємної відповідальності всіх учасників на ринку та коригування несправедливих тенденцій в конкуренції і розподілі доходів. Система розглядалася як альтернатива «Laissez-faire» капіталізму і соціалізму.

Соціально-орієнтована ринкова економіка – це економіка, з її соціальною спрямованістю: з соціальним порядком та соціальним прогресом і є певним синтезом економічної свободи та ідеальної соціальної держави, що пов'язано з соціальною захищеністю і соціальною справедливістю.

Ця економічно-філософська теорія була розроблена двома школами, що прийшли на зміну економічним лібералам: «Фрайбурзькою школою» (ордолибералами, де «ордо» є поняттям, що символізує «природний лад... вільного ринкового господарства») на чолі з Вальтером Ойкеном і Францем Бемом і прихильниками соціальної ринкової економіки, серед яких найвпливовішим

був економіст Альфред Мюллер-Армак, який в 1946 році і дав назву системи соціально-ринкової економіки. Концепцію почав реалізовувати Людвіг Ерхард. Важливий внесок у розвиток також внесли Франц Оппенгеймер, Вільгельм Ріпці, Александер Рюстов, Жак Фреско. Концепція стала одним з істотних елементів ідеології християнсько-демократичного руху й отримала підтримку з боку соціал-демократів.

Соціальна ринкова економіка розглядалася як програма, сформульована боротися з соціалізмом-колективізмом, з одного боку, і з колишньою концепцією вільного суспільства, – з іншого, і говорить про те, як поєднати політичний, економічний і соціальний порядок.

У філософській і науковій літературі їх найчастіше відносять до численної групи неолібералів. Однак, теорія соціального ринкового господарства, на відміну від неолібералізму, з одного боку, спирається на фундамент християнських соціальних цінностей, а з іншого – має відносну незалежність від них. Відносити теорію соціального ринкового господарства до неолібералізму неправильно, так як в такому випадку нівелюються принципи відмінності між ордолібералами і неолібералами. Альфред Мюллер-Армак писав: «Соціальне ринкове господарство не можна розглядати як різновид неолібералізму, хоча в деякій мірі це виправдано. Схожість з неолібералізмом немає необхідності заперечувати; ми зобов'язані йому багатьма важливими ідеями, але, в той час як неолібералізм розглядає механізм конкуренції як єдиний принцип організації, концепція соціального ринкового господарства зросла з інших коренів. Ці корені – в динамічній теорії і у філософській антропології, що виникли у двадцятих роках під впливом іншого погляду на державу і розвиток концепції способу життя, значною мірою яку відкидав неолібералізм» [16].

Хоча соціальне ринкове господарство, або так званий «рейнський капіталізм» (про «рейнський капіталізм» писав М. Альбер у своїй книзі «Капіталізм проти капіталізму» [2]. У ній він висунув тезу про якісну відмінність між «рейнським» (континентально-європейським) і «англо-саксонським» типами постіндустріального суспільства. На думку Альбера, їм притаманні не тільки різні економічні доктрини, а й поведінкові мотиви господарської діяльності. Так, якщо «рейнський» підприємець мислить категоріями довгострокової виробничо-інвестиційної стратегії при опорі на регулюючу роль держави, то англо-саксонський виходить, насамперед, з завдання негайного отримання найбільшої фінансової віддачі завдяки вільній грі приватних економічних агентів. «Рейнський капіталізм» властивий старим

цивілізаціям, здатним використовувати фактор часу в тривалій перспективі, тоді як «англо-саксонський» – порівняно новим, для яких час, за відомим американським виразом, – це, перш за все, гроші. Тому перший більше сприйнятливий до імперативів структурної політики і соціальним вимогам, тоді як другий, більш гнучко реагує на коливання кон'юнктури фінансових ринків), отримав своє поширення в ряді західноєвропейських країн (Швейцарії, Бельгії, Голландії та деяких інших країнах), з повним правом ми можемо відносити його тільки до Німеччини. Саме у Федеративній Республіці Німеччина в 1949 році, на самому початку післявоєнних реформ, західнонімецький уряд на чолі з К. Аденауером перетворил теорію соціального ринкового господарства в офіційну доктрину. Метою цих реформ, що увійшли в історію під назвою «німецьке диво», було створення суспільства, в якому не буде знедолених. Згодом вона стала моделлю для багатьох інших економічних «чудес» ХХ сторіччя – іспанського, шведського, тайванського, китайського та інших.

Говорячи про те, які істотні сторони соціально орієнтованої економіки необхідно буде адаптувати на Україні, потрібно виходити з подібності між сучасною економічною ситуацією в Україні й у тих країнах, що першими стали сповідати принципи даної моделі.

Криза в Україні, що триває більш 30 років, носить комплексний характер і розглядати її у відриві від кризи культури, моральності безглуздо. Зі становленням України самостійною державою відбулася і зміна цінностей, до якої ні економіка, ні суспільство не були готові. Україна та інші пострадянські держави сліпо взяли парадигму лібералізму без меж, яка полягає у свободі від будь-яких зобов'язань і відповідальності, і не має ніякого відношення до морально-етичного вчення істинного лібералізму, та наслідки якої сьогодні виливаються в політичні, економічні, соціальні, духовно-моральні суперечності і хаос. Україна отримала багато свободи, а про відповідальність держави, бізнесу, суспільства ніхто і не думав. Людина, не знаючи на що спрямувати свою свободу, в той час як культура суспільства і рівень самосвідомості особистості стрімко погіршуються, отримує збочене уявлення про надані йому права і свободи. Свобода є умовою, засобом і метою культури, отже, рівень свободи не може бути вище рівня культури. Саме поняття справжній лібералізм, як філософське і морально-етичне вчення, спрямований на вивільнення креативних здібностей людини, є передумовою саморозвитку з такими основними ідеями як: права особистості, свобода вибору, обмеження державної влади та провідна роль ринку. Він має два початки: економічний лібералізм і моральний лібералізм.

Відповідно теорії А. Смітта і Дж. Миля у виробництві діє логічні закони, а в сфері розподілу – моральні. При формуванні економіки незалежної України моральні компоненти лібералізму були не враховані. В результаті ігнорування моральних компонентів лібералізму, руйнування цінностей соціалізму країна отримала соціальну, духовно-моральну кризи, які безпосередньо відобразилися на економіці країни. Негативними наслідками такого перелому в цінностях є: корупція, переділ власності, розрив у рівні життя багатих і бідних, недовіра до влади, «знеструмлення» фінансів, побудова бізнесу на використанні політичної складової влади, економічна нестабільність країни, зниження рівня соціально-економічного розвитку України та посилювання соціальних протиріч всередині держави, примітивна культура часу, в яку не вписується технологічний процес з його довгостроковими проєктами. А відсутність довгострокових вкладень в інновації і розвиток країни позбавляє надії населення на поліпшення життєвого рівня [8].

Низький рівень доходу населення, соціальна незахищеність, збільшення пенсійного віку, відміна пільг, збільшення рівня соціального розшарування населення, антисоціальна політика держави веде до поглиблення проблем у соціальній та економічній сферах України, що посилює кризові явища в країні. В таких умовах для зміни сформованої ситуації на перший план має виходити людина з її потребами, її відносинами з іншими членами суспільства. Для цього необхідно сформувати систему морально-етичних цінностей як основи формування соціально орієнтованої ринкової економіки з ефективною системою державного регулювання.

В основі функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки України повинен лежати економічний і соціальний порядки. Участь у ній держави повинна полягати у підтримці соціально-економічної стабільності, забезпечення максимально високого рівня добробуту, соціального прогресу, збереження суспільних цінностей, навколишнього середовища на основі економічної свободи, конкуренції, приватної ініціативи. В соціально-орієнтованій економіці крім досягнення макроекономічних цілей перед державою ставляться і соціальні цілі, а його економічна діяльність спрямована на усунення недосконалостей ринку, надання йому соціальної спрямованості. Участь держави в соціально-орієнтованій ринкової економіки здійснюється за допомогою державного регулювання, яке спрямоване на досягнення таких цілей, як створення нормальних умов для функціонування ринкового механізму, забезпечення стійких темпів зростання, регулювання структурних змін в економіці, забезпечення соціальної

стабільності та соціального прогресу, вирішення екологічних проблем.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Конкурентоспроможність існує в межах функціонування ринкової економіки, а її підвищення неможливо без соціалізації ринкових відносин, що приводить нас до висновку про те, що для України найбільш прийнятним, виправданим, найкращим варіантом розвитку на сучасному етапі є побудова соціально орієнтованої ринкової економіки в країні. Це дозволить в перспективі втілити стратегію соціально-економічного розвитку – соціальної солідарності, яка буде спрямована на розвиток суспільства на основі традиційних гуманістичних цінностей, взаємодопомоги та трудового самоврядування, та містить можливість сформувати ефективну систему перерозподілу доходів, сприяти розвитку соціального партнерства і соціальної відповідальності, отримати соціальну забезпеченість населення, що в свою чергу забезпечить рівних можливостей населенню у доступі до суспільних цінностей, гарантії соціального мінімуму, мінімізацію відчуження держави і народу, максимізацію економічної і соціальної достатності, стійкості, ліквідацію соціальних диспропорцій. Мова йде не тільки про соціальну відповідальність держави чи бізнесу перед суспільством, а й про соціальну відповідальність самого суспільства, на основі формування системи цінностей, ефективної соціальної політики і повернення довіри до держави з боку населення.

Економіка України не може бути нічим іншим, крім як двоїстої економікою, одним з головних критеріїв керованості якої буде суперечлива єдність дієвих заходів державного регулювання економіки та ринкового саморегулювання. Причому ослаблення і звуження сфери макрорегулювання повинно відбуватися тільки в міру становлення і наростання ринкового саморегулювання в його цивілізованих формах. Посилення ринкової орієнтації та ринкових тенденцій у сфері економіки має відбуватися на тлі аналогічного посилення ролі держави в соціальній сфері.

Розвиток саме соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні дозволить побудувати необхідну систему цінностей, підвищити культуру ведення бізнесу, соціальну та економічну ефективність, створити сильну систему соціального захисту населення, сформувати оптимальні напрями сталого розвитку країни. Стійкість будь-якої соціально-економічної системи визначається рівноважністю її елементів і взаємозв'язків між ними. Досягнення заданих параметрів вимагає гармонізації, забезпечення комплементарного

єдності соціальної та економічної складових національної політики, що передбачає забезпечення формування додаткових трансмісійних каналів тісної взаємодії соціальної та економічної підсистем суспільства, які націлені на спільні результати підвищення національної конкурентоспроможності країни. Конкурентоспроможність – це не тільки економічне явище, але і процес пошуку нововведень і інновацій, що дозволяють удосконалювати не тільки сам продукт, але й його виробництво і розподіл. Підвищення конкурентоспроможності припускає орієнтацію макроекономічної політики країни на досягнення соціальної справедливості в розподілі доходів, створення сприятливого середовища існування людини, структурну перебудову на засадах пріоритетності виробництва соціально значимої продукції.

Література

1. Актуальные социально-экономические аспекты управления: государство, регион, предприятие [Текст] : монография / Л. П. Вовк, Е. П. Мельникова, О. И. Черноус и др.; под ред. Е. П. Мельниковой. – СПб: Свое издательство, 2017. – 294 с.
2. Альбер, М. Капитализм против капитализма. [Текст] / М. Альбер. – СПб: Экономическая школа, 1998. – 296 с.
3. Ахинов, Г. Социальная политика. [Текст] : Учебное пособие. / Г. Ахинов, С. Калашиников – М.: ИНФРА-М, 2016. – 272 с.
4. Беленов, О. Н. Конкурентоспособность стран и регионов; [Текст] / О. Н. Беленов, А. А. Анучин. – М.: КноРус, 2018. – 144 с.
5. Бобков, В. Н. О социальном измерении нового этапа развития [Текст] / В. Н. Бобков // Экономист. – 2013. – № 5. – С. 73.
6. Гальчинський, А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення [Текст]: Курс лекцій. / А. С. Гальчинський. – К., 2010. С. 10.
7. Гриценко, Н. Н. Основы социального государства: учебник для вузов [Текст] / Н. Н. Гриценко, Н. А. Волгин, Ю. Н. Попов, Ф. И. Шарков, А. А. Шулу; Под общ. ред. Гриценко Н.Н., Шулу А.А. – М.: Изд. Дом «АТИСО», 2016 – 440 с.
8. Дикань, В. Л. Социально-ориентированная рыночная экономика Украины в условиях глобализации. [Электронный ресурс] / В. Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 35. – С. 15-19. Режим доступа: <file:///C:/Users/HOME/Downloads/sotsialno-orientirovannaya-r-nochnaya-ekonomika-ukrain-v-usloviyah-globalizatsii.pdf>
9. Евсеев, В. О. Человеческие ресурсы в системе социоэкономических уравнений [Текст]: Учебное пособие. / В. О. Евсеев. – М.: ИНФРА-М, 2017. – 379 с.
10. Козырь, Н. С. Подходы к определению глобальной конкурентоспособности [Текст] / Н. С. Козырь // Финансы и кредит. – 2015. – № 26. – С 39-52.
11. Колот, А. М. Дослідження взаємозв'язку соціального і економічного розвитку як складової «переформатизації» економічного мислення [Текст] / А.М. Колот // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2012. – № 1(3). – С. 5.
12. Кудров, В. М. Мировая экономика: социально-экономические модели развития [Текст] : Учебное пособие. / В. М. Кудров – М.: ИНФРА-М, 2017. – 416 с.
13. Ламперт, Х. Социальная рыночная экономика [Текст] : Немецкий путь: Пер. с нем. / Х. Ламперт – М.: Дело, 1993. – 224с.
14. Москвина, А. О. Социальное государство как государство равных возможностей [Текст] / А. О. Москвина // Научно-практич. конф. «Социальная справедливость и экономическая эффективность: российский и европейский опыт»: Доклады и выступления. Под общ. ред. А. В. Бузгалина. – М.: ЛЕНАНД, 2006. – С. 373-374.
15. Москвина, А. О. Социальная направленность экономики как фактор общественного развития [Текст] / А. О. Москвина // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку». – Донецьк: ДРУК-ІНФО, 2010. – Т 1. - С. 65-67.
16. Мюллер-Армач, А. Принципы социального рыночного хозяйства [Текст] / А. Мюллер-Армач // Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии. – СПб: Экономическая школа, 1999. – 368 с. – С. 265.
17. Некипелов, А. Д. Приоритеты долгосрочного социально-экономического развития [Текст] / А. Д. Некипелов, В. В. Ивантер, С. Ю. Глазьев // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2013. – № 6(30). – С. 18-31.
18. Нуримбетов, Р. И. Факторы конкурентоспособности в условиях рынка [Электронный ресурс] / Р. И. Нуримбетов // Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 8-3. – С. 343-347. Режим доступа: <http://expeducation.ru/ru/article/view?id=8137>
19. Социальное рыночное хозяйство. [Электронный ресурс] Агентство Стратегічних Досліджень. Режим доступа: http://sd.net.ua/2010/04/21/mezencev_social_market_economic.html
20. Тарануха, Ю. В. Конкурентоспособность страны: зачем за нее бороться [Текст] / Ю.В. Тарануха // Общество и экономика. – 2016. – № 5. – С. 72–85.
21. Фролова, Е. А. Институциональная система социальной ответственности [Текст] / Е. А. Фролова // Journal of Institutional Studies. – 2015. – Т. 7. – № 4. – С. 103.
22. Человеческий капитал как фактор социально-экономического развития. Краткая версия доклада к XVII Апр. междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества [Текст] / Отв. ред.: Кузьминов Я. И., Овчарова Л. Н., Якобсон Л. И. – М.: Изд. Дом НИУ ВШЭ, 2016. – 76 с.

23. Шутаева, Е.А. Социализация экономики как одна из ключевых составляющих мировой экономической трансформации. [Электронный ресурс] / Е.А. Шутаева // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2014 – Том 27 (66). – № 1. – С. 186-194. Режим доступа: <http://sn-ecomman.cfuv.ru/wp-content/uploads/2017/04/020shutaeva.pdf>

24. Aivazyanyan, S. A., Afanasyev, M. Y. (2016) To a Question of Research Team's Human Capital. Estimation Modeling of Artificial Intelligence, 9, 1, 16.

References

- Vovk, L. P., Mel'nikova, E. P., CHornous, O. I. i dr. (2017) Aktual'nye social'no-ekonomicheskie aspekty upravleniya: gosudarstvo, region, predpriyatiye: monografiya. Pod red. E. P. Mel'nikovoj. SPb: Svoe izdatel'stvo, 294.
- Al'ber, M. (1998) Kapitalizm protiv kapitalizma. SPb: Ekonomicheskaya shkola, 296.
- Ahinov, G., Kalashnikov, S. (2016) Social'naya politika. Uchebnoe posobie. Moskva: INFRA-M, 272.
- Belenov, O. N., Anuchin, A. A. (2018) Konkurentosposobnost' stran i regionov. Moskva: KnoRus, 144 c.
- Bobkov, V. N. (2013) O social'nom izmerenii novogo etapa razvitiya. *Ekonomist*, 5, 73.
- Gal'chinskij, A. (2010) Ekonomichna metodologiya. Logika onovlennya: Kurs lekcij. Kiev, 10.
- Gricenko, N. N., Volgin, N. A., Popov, Yu. N., SHarkov, F. I., SHulus, A. A. (2016) Osnovy social'nogo gosudarstva: uchebnik dlya vuzov. Pod obshch. red. Gricenko N. N., SHulus A. A. Mjskva: Izd. Dom «ATISO», 440.
- Dikan', V. L. (2011) Social'no-orientirovannaya rynochnaya ekonomika Ukrainy v usloviyah globalizatsii. Visnik ekonomiki transportu i promislivosti, 35, 15–19. Retrieved from <file:///C:/Users/HOME/Downloads/sotsialno-orientirovannaya-rynochnaya-ekonomika-ukrain-v-usloviyah-globalizatsii.pdf>
- Evseev, V. O. (2017) CHelovecheskie resursy v sisteme socioekonomicheskikh uravnenij: Uchebnoe posobie. Moskva: INFRA-M, 379.
- Kozyr', N. S. (2015) Podhody k opredeleniyu global'noj konkurentosposobnosti. *Finansy i kredit*, 26, 39–52.
- Kolot, A. M. (2012) Doslidzhennya vzaemozv'yazku social'nogo i ekonomichnogo rozvitku yak skladovoi «pereformatizatsii» ekonomichnogo mislennya. *Social'no-trudovi vidnosini: teoriya ta praktika*, 1(3), 5.
- Kudrov, V. M. (2017) Mirovaya ekonomika: social'no-ekonomicheskie modeli razvitiya: Uchebnoe posobie. Moskva: INFRA-M, 416.
- Lampert, X. (1993) Social'naya rynochnaya ekonomika: Nemeckij put': Per. s nem. Moskva: Delo, 224.
- Moskvina, A. O. (2006) Social'noe gosudarstvo kak gosudarstvo ravnyh vozmozhnostej. *Nauchno-praktich. konf. «Social'naya spravedlivost' i ekonomicheskaya effektivnost': rossijskij i evropejskij opyt»: Doklady i vystupleniya. Pod obshch. red. A. V. Buzgalina*. Moskva: LENAND, 373-374.
- Moskvina, A. O. (2010) Social'naya napravlenost' ekonomiki kak faktor obshchestvennogo razvitiya. *Materiali Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Ukraina v umovah global'noi konkurencii: strategiya viperedzhayuchogo rozvitku»*. – Donec'k: DRUK-INFO, 1, 65-67.
- Myuller-Armak, A. (1999) Principy social'nogo rynochnogo hozyajstva. Social'noe rynochnoe hozyajstvo. Teoriya i etika ekonomicheskogo porjadka v Rossii i Germanii. SPb: Ekonomicheskaya shkola, 368, 265.
- Nekipelov, A. D., Ivanter, V. V., Glaz'ev, S. Yu. (2013) Prioritety dolgosrochnogo social'no-ekonomicheskogo razvitiya. *Ekonomicheskie i social'nye peremeny: fakty, tendencii, prognoz*, 6(30), 18-31.
- Nurimbetov, R. I. (2015) Faktory konkurentosposobnosti v usloviyah rynka. *Mezhdunarodnyj zhurnal eksperimental'nogo obrazovaniya*, 8-3, 343-347 Retrieved from <http://expeducation.ru/ru/article/view?id=8137>
- Social'noe rynochnoe hozyajstvo. (2010) *Agentstvo Strategichnih Doslidzen'.* Retrieved from http://sd.net.ua/2010/04/21/mezencev_social_market_economic.html
- Taranuha, Yu. V. (2016) Konkurentosposobnost' strany: zachem za nee borot'sya. *Obshchestvo i ekonomika*. 5, 72–85.
- Frolova, E. A. (2015) Institucional'naya sistema social'noj otvetstvennosti. *Journal of Institutional Studies*, 7, 4, 103.
- Kuz'minov, Y. A. I., Ovcharova, L. N., YAkobson, L. I. (2016) CHelovecheskij kapital kak faktor social'no-ekonomicheskogo razvitiya. *Kratkaya versiya doklada k XVII Apr. mezhdunar. nauch. konf. po problemam razvitiya ekonomiki i obshchestva*. Moskva: Izd. Dom NIU VSHE, 76.
- SHutaeva, E. A. (2014) Socializatsiya ekonomiki kak odna iz klyuchevykh sostavlyayushchih mirovoj ekonomicheskoy transformatsii. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo. Seriya «Ekonomika i upravlenie»*, 27 (66), 1, 186-194. Retrieved from <http://sn-ecomman.cfuv.ru/wp-content/uploads/2017/04/020shutaeva.pdf>
- Aivazyanyan, S.A., Afanasyev, M.Y. (2016) To a Question of Research Team's Human Capital. *Estimation Modeling of Artificial Intelligence*, 9, 1, 16.

Рецензент: доцент, доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії і міжнародної економіки О. В. Бервено, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, Україна

Автор: МОСКВИНА Анастасія Олегівна
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і
міжнародної економіки
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – moskvinanastya@ukr.net
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8391-7647>

SOCIAL ORIENTATION OF THE MARKET ECONOMY OF UKRAINE AS A FACTOR OF INCREASING NATIONAL COMPETITIVENESS

A. Moskvina

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article shows that the effectiveness of the system depends on the effective interaction of social and economic components of development, and in the conditions of consolidated interaction of social and economic factors, the development process acquires long-term stability and dynamism.

It is proved that ensuring a commensurate complementarity of the social and economic components of national development as an important mechanism for improving the competitiveness of the country should become the target of the state development strategy, and the need for the formation of a socially-oriented market economy in Ukraine for the implementation of the planned goals is revealed. The development of a socially oriented market economy in Ukraine will build the necessary system of values, improve the culture of doing business, social and economic efficiency, create a strong system of social protection of the population, form the optimal directions of sustainable development of the country. Achieving the set parameters requires harmonization, ensuring the complementary unity of the social and economic components of the national policy, which implies the formation of additional transmission channels of close interaction between the social and economic subsystems of society, aimed at the overall results of improving the national competitiveness of the country.

In a socially-oriented economy, in addition to achieving macroeconomic goals, the state also has social goals, and its economic activity is aimed at eliminating the imperfection of the market, giving it a social orientation.

The participation of the state in a socially oriented market economy is carried out through state regulation, which is aimed at achieving such goals as creating normal conditions for the functioning of the market mechanism, ensuring sustainable growth rates, regulating structural changes in the economy on the basis of priority production of socially important products, ensuring social justice in the distribution of income, social stability and social progress, creating a favorable human environment and solving environmental problems.

Keywords: market, social economy, social orientation, potential, regulation, factors, competitiveness, policy.